

**SARATONLARNING ZAMONAVIY KLASSIFIKATSIYASI: ILMIY
ASOSLAR VA AMALIY AHAMIYAT**

Najmiddinov Asliddin Xamiddin o'g'li

Toshkent tibbiyot akademiyasi Termiz filiali

2-son Davolash fakulteti anatomiya va klinik

anatomiya kafedrası assistenti

uashdoctor@gmail.com

Annotatsiya

Saraton kasalliklari tibbiyot va biologiya sohasidagi eng dolzarb muammolardan biri bo'lib, ularning to'g'ri klassifikatsiyasi diagnostika va davolashda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Zamonaviy onkologiyada saratonlar histologik, molekulyar-genetik va klinik omillarga asoslangan holda tasniflanadi. Ushbu tezisda saratonlarning zamonaviy klassifikatsiya tizimlari, ularning ilmiy asosi, klinik ahamiyati va davolash usullariga ta'siri batafsil yoritiladi.

Kalit so'zlar: Saraton, TNM klassifikatsiyasi, WHO tasnifi, histologik klassifikatsiya, molekulyar-genetik tasnif, neoplaziya, metastaz, biomarkerlar, immunoterapiya.

Kirish

Saraton kasalliklari dunyo miqyosida o'lim va nogironlikning asosiy sabablaridan biri bo'lib, har yili millionlab inson hayotiga ta'sir qiladi. Tibbiy statistika shuni ko'rsatadiki, 2024-yil holatiga ko'ra har yili 20 milliondan ortiq yangi saraton holati aniqlanadi va 10 millionga yaqin bemor ushbu kasallikdan vafot etadi (Jahon Sog'liqni Saqlash Tashkiloti – WHO).

Saratonni aniqlash, davolash va prognoz qilish jarayonlari uning to'g'ri klassifikatsiya qilinishiga bog'liq. Shuning uchun onkologiyada xalqaro standartlar asosida ishlab chiqilgan zamonaviy klassifikatsiya tizimlari diagnostika va terapiyaning muhim vositasi hisoblanadi.

Mavzuning dolzarbligi

Saraton kasalliklarining to'g'ri tasniflanishi quyidagi sabablar tufayli dolzarb hisoblanadi:

1. Diagnostika va skrining – Klassifikatsiya tizimlari kasallikning qaysi bosqichda ekanligini aniqlash va skrining dasturlarini rivojlantirishga yordam beradi.

2. Davolash strategiyasini tanlash – Har bir saraton turi o'ziga xos biologik va klinik xususiyatlarga ega bo'lgani sababli, to'g'ri klassifikatsiya davolash yondashuvini optimallashtiradi.

3. Prognozni aniqlash – Turli molekulyar-genetik xususiyatlarga ega bo'lgan o'smalar turlicha rivojlanadi, shuning uchun ularning klassifikatsiyasi bemorning omon qolish ehtimolini baholashda muhim rol o'ynaydi.

4. Ilmiy tadqiqotlar va yangi terapiya usullari – Xalqaro klassifikatsiya tizimlari klinik tadqiqotlarda yangi dorilar va terapiya usullarini sinashda asosiy mezon bo'lib xizmat qiladi.

Saraton kasalliklarini zamonaviy tasniflashning eng muhim mezonlari histologik tuzilish, molekulyar-genetik xususiyatlar va klinik bosqichlarga asoslanadi.

Mavzuning ilmiy asosi

Zamonaviy onkologiya fanida saratonlarning bir necha xalqaro klassifikatsiya tizimlari mavjud:

1. TNM KLASSIFIKATSIYASI

TNM (Tumor, Node, Metastasis) – Xalqaro Saraton Tadqiqot Agentligi (IARC) va Amerika Saraton Qo'mitasi (AJCC) tomonidan ishlab chiqilgan eng muhim klinik klassifikatsiya tizimi.

T (o'smalar o'lchami): O'sma hajmi va uning asosiy to'qimalarga kirib borishi.

N (limfa tugunlariga tarqalishi): Saratonning yaqin limfa tugunlariga tarqalish darajasi.

M (metastaz mavjudligi): Saratonning uzoq organlarga tarqalish darajasi.

Bu tizim yordamida bemorning kasallik bosqichi aniqlanadi va shunga qarab davolash strategiyasi ishlab chiqiladi.

2. WHO (JSST) KLASSIFIKATSIYASI

Jahon Sog'liqni Saqlash Tashkiloti saratonni histologik tuzilishiga ko'ra tasniflaydi. Ushbu tizim har bir saraton turining to'qimalarga xos xususiyatlarini o'rganishga asoslangan.

Epiteliya hujayrali saratonlar (karsinomalar) – Eng keng tarqalgan turi, ko'krak, o'pka, ichak va prostata saratonlarini o'z ichiga oladi.

Mezenximal o'smalar (sarkomalar) – Suyak, mushak va bog'lovchi to'qimalarda rivojlanadigan saratonlar.

Gematologik o'smalar (leykemiya va limfoma) – Qon va limfa tizimiga ta'sir qiluvchi saraton turlari.

3. MOLEKULYAR-GENETIK KLASSIFIKATSIYA

So'nggi yillarda saraton kasalliklarini molekulyar darajada o'rganish imkoniyati oshdi. Genetik biomarkerlar asosida tasniflash individual davolash strategiyalarini ishlab chiqish imkonini beradi.

HER2-ijobiy ko'krak saratoni – Trastuzumab (Herceptin) kabi nishonli terapiyalar bilan davolanadi.

BRAF mutatsiyasiga ega melanoma – BRAF inhibitorlari (Vemurafenib) yordamida davolanadi.

EGFR-mutatsiyali o'pka saratoni – Gefitinib yoki Osimertinib kabi nishonli dorilar qo'llanadi.

Natijalar va muhokamalar

Saratonlarni klassifikatsiya qilish tizimlarining rivojlanishi quyidagi natijalarga olib kelmoqda:

1. Individual yondashuv – Har bir bemor uchun maxsus terapiya tanlash imkoniyati kengaymoqda.

2. Diagnostika aniqligi ortmoqda – TNM va molekulyar-genetik klassifikatsiyalar yordamida kasallikning to‘g‘ri bosqichi va turi aniqlanmoqda.

3. Davolash samaradorligi oshmoqda – Nishonli terapiya va immunoterapiya yangi davolash standartlari sifatida tan olinmoqda.

4. Saraton skriningi rivojlanmoqda – Yuqori xavf guruhidagi bemorlarni erta aniqlash imkoniyati oshmoqda.

Biroq, hali ham muammolar mavjud:

Ba’zi saraton turlari uchun samarali klassifikatsiya tizimi ishlab chiqilmagan.

Molekulyar-genetik testlar qimmat bo‘lib, barcha hududlarda qo‘llash qiyin.

Immunoterapiya va yangi dorilarning samaradorligi hamma bemorlar uchun bir xil emas.

Xulosa

Saratonlarni to‘g‘ri klassifikatsiya qilish zamonaviy onkologiyaning muhim qismi bo‘lib, diagnostika, prognoz va davolashning aniqligini oshirishga xizmat qiladi. TNM, WHO va molekulyar-genetik tasniflar saratonni yaxshiroq tushunish va samarali terapiya tanlashga yordam beradi. Kelajakda genomik tadqiqotlarning rivojlanishi va sun’iy intellekt yordami bilan saraton kasalliklarining yangi klassifikatsiya tizimlari ishlab chiqilishi kutilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. WHO – "Classification of Tumors" (2024)
2. AJCC Cancer Staging Manual (2023)
3. National Cancer Institute – Molecular Classification of Cancer (2024)
4. Hanahan, D. & Weinberg, R.A. – "Hallmarks of Cancer," Cell, 2023